

Literatuurscan verbaal geweld tegen vrouwelijke, homoseksuele en allochtone (politie)ambtenaren.

Inleiding

Op verzoek van Sjaak Krombeen is door IKOO een literatuurscan verricht naar geweld door burgers tegen vrouwelijke, homoseksuele en allochtone (politie)ambtenaren. Het belang van inzicht in de omvang van geweld tegen (politie)ambtenaren komt voort uit het feit dat de integriteit van het functioneren van de overheid aangetast kan worden, bijvoorbeeld wanneer ambtenaren zwichten voor geweldsintimidatie. Geweld kan grofweg in twee categorieën worden ingedeeld namelijk verbaal en fysiek geweld. In deze literatuurscan is voornamelijk uitgegaan van verbaal geweld. Om een goed beeld te krijgen van de bestaande literatuur is ook gezocht naar algemene literatuur over dit onderwerp. Een groot deel van deze inleiding is gebaseerd op het onderzoek van Middelhoven en Driessen (2001).

Geweld kan behalve een onderscheid naar verbaal en fysiek, ook op een andere manier gecategoriseerd worden namelijk naar de bedoeling van het geweld. Geweld kan enerzijds een zuiver instrumentele functie hebben. De dader wil door het geweld goederen of geld verwerven of een uitkering, of hij probeert aan aanhouding te ontkomen. Anderzijds is er geweld dat dient om te laten zien wie men is: bijvoorbeeld een flinke vent of een krachtig iemand. De expressie staat in dat geval voorop.

Expressief geweld zal weliswaar meestal een instrumenteel doel hebben, bijvoorbeeld aandacht (psychiatrie), een seksuele partner (indruk op andere sekse maken) of een positie in een bende. Toch is expressief geweld wezenlijk anders dan instrumenteel geweld. Instrumenteel geweld is rationeel en houdt dan ook op als het doel niet bereikt kan worden of als het doel bereikt is. Expressief geweld heeft een eigen dynamiek en de link met een achterliggend doel is de dader zich vaak niet bewust. Ernstig expressief geweld kan om die reden gevaarlijker zijn. Bij instrumenteel geweld kan een slachtoffer de zaak soms nog stoppen door toe te geven, bij expressief geweld kan dat niet.

Naast een doel en oorzaken heeft geweld ook gevolgen. Deze worden in de eerste plaats gedragen door het slachtoffer die gezondheidsschade en psychische schade kan oplopen. Meer indirect kan het slachtoffer geconfronteerd worden met toegenomen onveiligheidsgevoelens die een goede uitoefening van het beroep belemmeren. Naast het slachtoffer kan ook de organisatie schade oplopen, zoals slechter functionerende medewerkers en omslachtige veiligheidsprocedures.

Een bijzonder soort schade ontstaat als het publiek denkt dat het geweld effect sorteert en daarom de integriteit van de organisatie niet meer serieus neemt, bijvoorbeeld bij woningtoewijzing of bij (al dan niet bewuste) absentie van de politie bij potentieel gewelddadige situaties. Deze schade betreft niet langer uitsluitend de individuele organisatie, maar raakt het functioneren van de maatschappij.

Uit onderzoek blijkt dat meer dan tweederde (71%) van de beroepsbeoefenaren die in deze semi-openbare ruimte werkzaam zijn, in 2000 geconfronteerd is met vormen van verbaal geweld, bijna een derde heeft te maken gehad met serieuze bedreigingen (31%) en 28% ondervond daadwerkelijk fysiek geweld (Middelhoven en Driessen, 2001).

Verbaal geweld tegen ambtenaren

Verbaal geweld intimideert door het vertoon van kracht, in de geluidssterkte en de intonatie, maar vooral door het tentoonspreiden van bluf en durf in het doorbreken van taboes en andere omgangsregels. Uit onderzoek (Middelhoven en Driessen, 2001) blijkt dat ruim 24% van alle ambtenaren die met publiek in aanraking komen in een periode van vier weken geconfronteerd was met verbaal geweld. Voor een periode van twaalf maanden ligt dit

percentage op 48%. De meest voorkomende verbale geweldsvorm is schelden (43%) gevolgd door dreigende houding (23%), niet serieus dreigen (15%), discriminerende opmerkingen (14%) en tot slot seksuele opmerkingen (6%). Van alle discriminerende opmerkingen heeft 43% betrekking op afkomst en 29% op sekse of huidskleur. Uit onderzoek van TNO (2001) blijkt dat 91% van de politieagenten verbaal geweld heeft moeten incasseren, terwijl dit voor 71% van de werknemers in andere beroepsgroepen geldt. Volgens een onderzoek van het OM is het aantal zaken van belediging van politieambtenaren in de periode 1995-2001 gestegen van bijna duizend zaken in 1995 tot zesduizend zaken in 2001. Wel blijkt uit het onderzoek van Middelhoven en Driessen (2001; 2003) dat politieagenten vergeleken met andere beroepsgroepen relatief weinig worden geconfronteerd met discriminerende of seksistische opmerkingen.

Uit onderzoek in Amsterdam (Stokkom, 2005) blijkt dat de daders van verbaal geweld tegen de politie bijna uitsluitend mannen zijn waarbij de leeftijdsgroep van 20-30 jarigen is oververtegenwoordigd. Ook bleek dat Marokkanen en Surinamers oververtegenwoordigd zijn. De onderzoekers geven aan dat veel Marokkaanse jonge mannen het niet pikken dat een van hen wordt staande gehouden of bekeurd. Uit het procesverbaal van twaalf zaken (hangjongeren in leeftijd variërend van 16 tot 23 jaar waarvan de meeste eerder in aanraking zijn geweest met de Politie) bleek dat als politiemensen een persoon eruit pakken om aan de tand te voelen, de hele groep zich er ogenblikkelijk mee bemoeit. Met name vrouwelijke beambten zijn doelwit van verwensingen en aanstootgevende gebaren. Tijdens de verhoren proberen vrijwel alle verdachten zich er uit te draaien en te ontkennen. Er lijkt onder Marokkaanse jongemannen een grote behoefte te bestaan zich te bewijzen en macht over de situatie te behouden. Om dit te doen richten ze de aandacht op kenmerken zoals geslacht of etniciteit.

Amsterdam-Amstelland treed hard op tegen beledigingen door de 'streetwise' aanpak. Doel van dit beleid is het terugveroveren van de publieke ruimte en de straat weer terug te geven aan het publiek. Daarbij staat het gezag van de agent centraal. Hierdoor zal in een één-op-één-situatie een zwaardere belediging eerder getolereerd worden, dan in een situatie met omstanders.

Geweld tegen vrouwelijke ambtenaren

Uit het onderzoek van Middelhoven en Driessen (2001) bleek dat er geen verschil is in de mate waarin mannelijke en vrouwelijke ambtenaren worden geconfronteerd met verbaal geweld. Wel hebben mannelijke ambtenaren vaker te maken met serieuze bedreigingen (14%) en fysiek geweld (8%) dan vrouwen (resp. 7% en 5%).

De literatuurscan heeft geen specifieke literatuur opgeleverd op het gebied van geweld tegen vrouwelijke ambtenaren. Wel zijn er aanwijzingen te vinden in de literatuur dat vrouwelijke agenten vaker doelwit zijn van verbaal geweld en aanstootgevende gebaren door allochtone jongeren. Daarentegen blijkt dat politievrouwen minder betrokken zijn bij (fysiek) geweld. Vrouwen slager er eerder en beter in conflictsituaties te deëscaleren en onder controle te krijgen dan mannen.

In Rotterdam lijkt een proef om vrouwelijke agenten in te zetten die lastige Marokkaanse jongeren in het Noorden van de stad in toom moeten houden, goed te werken. Twee politievrouwen lopen rond in de wijk en leggen contact met de overlastgevende jeugd; voornamelijk Marokkaanse jongeren. De proef is in overleg met Marokkanen in de buurt opgezet. De Marokkaanse buurtbewoners pleitten voor het inzetten van vrouwelijke agenten en niet voor politiemensen van Marokkaanse afkomst. De Marokkanen gaven ook aan dat de politie duidelijk moest maken dat in de wijk Nederlandse normen gelden. De inzet van vrouwelijke agenten voorkomt volgens de oudere Marokkanen dat er tussen politie en

Marokkaanse jongeren een wedloop 'wie-is-de sterkste' ontstaat.

Geweld tegen homoseksuele ambtenaren

De literatuurscan heeft geen studies opgeleverd die zich specifiek richten op geweld tegen homoseksuele ambtenaren. De algemene literatuur laat echter het volgende beeld zien. Bij Turkse en Marokkaanse Nederlanders is de acceptatie van homoseksualiteit minder gemeengoed dan onder autochtonen en andere bevolkingsgroepen. Een kleine meerderheid van de Turkse en Marokkaanse Nederlanders staat overwegend positief tegenover homoseksualiteit. Uit onderzoek van het SCP (2006) blijkt dat ongeveer veertig procent van de homoseksuelen zich de laatste jaren in hoge mate (5%) of enigszins (34%) onveiliger is gaan voelen vanwege zijn/haar homoseksuele geaardheid. Omgekeerd zegt vier procent zich de laatste jaren juist veiliger te zijn gaan voelen. Voor de andere helft van de respondenten is de situatie niet veranderd.

Verder blijkt uit dit onderzoek dat vrouwen, jongeren, allochtonen en lager opgeleiden vaker het slachtoffer zijn van uitlachen/uitschelden dan mannen, ouderen, autochtonen en hoger opgeleiden. Ook blijkt dat homoseksuelen woonachtig in Amsterdam en Utrecht vaker worden geconfronteerd met uitlachen/uitschelden dan homoseksuelen die elders wonen. Wat betreft pesten en treiteren doen zich nauwelijks verschillen voor tussen mannelijke en vrouwelijke homoseksuelen en ook niet tussen autochtonen en allochtonen.

Wat betreft de gerapporteerde incidenten wordt bijna de helft gepleegd door daders met een autochtoon Nederlands uiterlijk. De andere helft van de incidenten wordt gepleegd door daders met een buitenlands uiterlijk (40%) of door een dadergroep waarin zowel daders met een Nederlands als met een buitenlands uiterlijk zijn vertegenwoordigd (14%).

Geweld tegen allochtone agenten

Er is vrijwel geen literatuur te vinden op het gebied van geweld tegen allochtone ambtenaren. Wel bleek uit een studie van Middelhoven en Driessen (2001) dat allochtone ambtenaren vaker te maken te hebben met een vorm van serieus dreigen dan autochtone ambtenaren. Dit verband bleek echter niet heel sterk te zijn.

Conclusies en aanbevelingen voor onderzoek

Uit de literatuurscan komt het beeld naar voren dat (politie)ambtenaren veelvuldig te maken hebben met (verbaal) geweld in de werksituatie. Wat betreft geweld tegen specifieke groepen ambtenaren (vrouwen, homoseksuelen, allochtonen) is nog maar beperkt onderzoek uitgevoerd. Op basis van de literatuur kan voorzichtig gesteld worden dat met name vrouwelijke (politie)ambtenaren regelmatig het slachtoffer zijn van verbaal geweld en aanstootgevende gebaren door allochtone (met name Marokkaanse) jongeren. Of dit door de betreffende vrouwen ook als problematisch wordt ervaren is onduidelijk. Wat betreft geweld tegen homoseksuele en allochtone ambtenaren kan redelijkerwijs geen uitspraak worden gedaan. Ook over de omvang van geweld tegen specifieke groepen ambtenaren kan niets gezegd worden.

Indien het gewenst is om nadere informatie over dit onderwerp te vergaren kunnen de volgende aanbevelingen worden gemaakt.

- Breng een prioritering aan in de groepen waarover informatie wordt ingewonnen. De belangstelling voor geweld tegen vrouwelijke ambtenaren is nu groter dan voor de andere groepen. Daarbij komt dat er op dit moment veel onderzoek plaats vindt naar discriminatie van allochtone agenten binnen korpsen. Om aan te sluiten bij maatschappelijke tendensen en om onderzoeksmoeheid te voorkomen is het aan te bevelen zich in eerste instantie te richten op geweld tegen vrouwelijke ambtenaren.

- Breng eerst door middel van een kwalitatief instrument (bijvoorbeeld een focusgroep) in beeld of vrouwelijke (politie)ambtenaren geweld door allochtonen als problematischer ervaren dan mannelijke (politie)ambtenaren.
- Als blijkt dat er inderdaad sprake is van een probleem is het goed de exacte onderzoeksvraag en bijpassende onderzoeksmethode helder te maken door middel van een klankbord- of expertgroep. Hieraan zouden wetenschappers, politiefunctionarissen, leden van het projectteam en iemand van IKOO moeten deelnemen.

Referenties

Middelhoven & Driessen (2001). *Geweld tegen werknemers in de (semi-)openbare ruimte*. Den Haag, BZK.

Middelhoven & Driessen (2003). *Schelden in het (semi-)publiek domein*. Justitiële Verkenningen (29, 3) 54 - 64.

Stokkom, B. (2005). *Beledigd in Amsterdam*. Amsterdam, Politieregio Amsterdam-Amstelland.

SCP (2006). *Gewoon doen*. Den Haag, SCP.

TNO 2001. *Arborisico's in de branche Politie*. Hoofddorp, TNO.